

Alfred Kolehmainen

1923–2001

Puu rakennusmateriaalina on ikimuistoinen. Pohjoisella havumetsävyöhykkeellä sitä näytään käytetyn aluksi pääosin konstruktivisiin kantaviin rakenteisiin, mutta viimeistään kansainvaellusajalta lähtien meilläkin myös tiiviinä seinärakenteena. Hongan luontainen suoruus, helppo työstettävyys, hyvä lämmöneristyskyky ja huonoon kuntoon menneiden rakenteiden kätevä uusittavuus olivat tekijöitä, jotka edesauttoivat salvorakennusten omaksumista laajaan käyttöön koko Pohjoisen havumetsävyöhykkeen alueella. Hirsitalosta tuli vallitseva asuntomuoto Suomeenkin yli tuhanneksi vuodeksi.

Kun se tieteenala, jonka piiriin kansaomaisten rakennusten ja asumisen tutkimus kuuluu, siis kansatiede, rantautui Suomeen 1870-luvulla, lankesi kuin luonnostaan, että juuri rakennuskulttuuri oli se sarka, jota tieteenalan johtavat tähdet ryhtyivät kyntämään.

Suomen kuuluessa vielä Venäjän valtakuntaan vertaili Axel Olai Heikel suomalaisten, virolaisten, mordvalaisten ja tšeremissien asuntoja. Elettiin kehitysopin kulta-aikaa ja se oli johtavana ajatuksena myös Heikelin esityksessä. Hänen seuraajansakin, professori U. T. Sirelius ennätti sukukansojen pariin kenttätöihin etsimään kaikkein alkeellisimpia Suomen heimon asumuksia obinugriilaisten parista. Maamme itsenäistyttyä ja itärajan sulkeuduttua mahdollisuudet itäisiin kenttätöihin katosivat, ja katse käännettiin omaan maahan. Sukukansojen sijaan tuli 1920-luvun suurien teorioiden, nimittäin kulttuurioppiin ja funktionalismiin, myötä tutkimuksen kohteeksi heimo-

alueidemme rakennuskanta. Kustaa Vilkuna tutki Varsinais-Suomen, Albert Hämäläinen Keski-Suomen eli Hämeen ja Toivo Vuorela Etelä-Pohjanmaan kansanrakennuksia. Aikansa elettyään tämäkin tutkimusnäkökulma näivettyi. Tilalle nousi yksittäisten rakennuskulttuurin ilmiöiden perusteellinen historiallinen ja alueellinen selvitys. Tässä vaiheessa astui parrasvaloihin myös Alfred Kolehmainen.

Hän toimi Kansallismuseon kansatieteellisellä osastolla ensin tutkimusapulaisena (1957–65) ja sitten ylimääräisenä amanuenssina ja tutkijana vuoteen 1986. Kenttätöidensä ja loistavan piirustustaitonsa kautta hän vaikutti ratkaisevasti mm. siihen, millaiseksi professori Niilo Valosen monumentaalitutkimus suomalaisten asuinrakennusten historiasta muotoutui. Tästä kirjasta nimeltä *Zur Geschichte der finnischen Wohnstuben* (1963) on kuitenkin turha hakea Alfred Kolehmaisena nimeä. Suurilla profeetoilla oli vielä tuolloin yleismaailmallisena tapana »unohtaa» alaistensa panos; esimiesten saavuttaman kunnian säteilyn katsottiin kirkastavan riittävästi myös alaisien elämää.

Perinteisestä rakentamis- ja asumistavasta kiinnostuneiden tietoisuuteen Alfred Kolehmainen tuli teoksella *Talonpoikaistalo* vuonna 1980. Siinä kuvattiin mitta- ja havainnepiirroksin sekä Veijo Laineen ottamin valokuvin edustavia pihapiirejä eri puolilta maataamme. Liioittelematta voidaan mielestäni sanoa, että se kiinnitti valveutuneen kansanosan katseen pitkästä ajasta talonpoikaisten rakennustaiteemme arkisen miljöön parhaisiin saavutuksiin. Samalla se täytti sitä aukkoa, joka aiemmilta tutkijoilta oli jäänyt heidän kiinnitettyä katseensa vain muutamissa maakunnissamme käytössä olleisiin rakennustyyppeihin.

Hyvän esimerkin yhden pihapiirin rakennuskannan syvätutkimuksesta Alfred antoi jo kirjassaan Valtimon Murtovaarasta (1976). Sitten seurasi muutama teos, joilla oli todella kysyntää. *Aitta* (1983), talonpojan pankki ja kauppiaan talouden selkäranka, on kautta aikojen ollut kirvesmiehen käyntikortti ja siitä syystä monesti se rakennus, joka viimeksi säilyi moderniin rakennuskulttuuriin muutoin mieltyneen isännän pihaan vaiheilla. Kolehmainen esitteli kymmenet aittatyyppimme ja sijoitti ne maantieteellisille alueilleen samaan tapaan kuin Jorma Heinonen oli tehnyt Suomen kansanrakennuskulttuurin kartastossa (1976). Kun talonpoikaisten asuinrakennusten hyvät ominaisuudet alettiin vähitellen oivaltaa, tarvittiin restauroijien käyttöön aineistoa, joka kertoi esimerkiksi perinteisistä tulisijatyypeistä. Tähän tarpeeseen tuli Alfred Kolehmaisena teos *Suomalaiset uunit* (1981).

Pioneerityötä merkitsi tutkielma *lukoista*. Sen tiukan tieteellinen versio on ilmestynyt puulukkojen osalta vuosikirjassa Suomen Museo 1988 ja laajempi, kansainvälistä vertailumateriaalia sisältävä versio kirjassa *Lukkoperinne* (1988).

Alfredin skaala puurakentamisperinteen dokumentoijana ja tutkijana ulottui *pyynti- ja paimentolaiskulttuurin* primitiivisistä rakennelmista (1990) ja rakennuksista hienoimpiin kansanomaisen puurakennustaitomme helmiin asti. Tarkkana analysoijana tutkija tavoitti kirvesmiesperinteestämme mm. salvosmuodon, jota ei sisällynyt U. T. Sireliuksen useita kymmeniä nurkkamuotoja esitelleeseen kyselyyn.

Kolehmaisena monen kirjan aineisto sai rinnalleen myös *näyttelyn*, jolla aiheeseen pystyttiin kiinnittämään suuren yleisön huomiota paremmin kuin pelkällä teoksen julkaisemisella. Piirros- ja valokuvanäyttelyitä syntyi mm. Lapin kultakämpistä ja lukkoperinteestä. Jotkut näyttelyistä pääsivät myös ulkomaiseen levitykseen.

Alfred Kolehmainen oli niin ikään persoonallinen ja usein yllättäviäkin rinnastuksia löytävä *esitelmöitsijä*, joka tunnettiin monipuolisen kielitaitonsa ansiosta maamme rajojen ulkopuolella tšekäläisen puurakennusperinteen eksperttinä.

Tarkan rakennusten dokumentoijan ohella mestari otti toisinaan käteensä sivelti-

men ja päästi *taitelijasielunsa* irti, joskus jopa siten, että esimerkiksi sama vesimylly tuli ikuistetuksi naturalismin, impressionismin, kubismin ja ties minkä ismin hengessä. Tätä taidetta on ollut yleisön ihailtavana ja ihmeteltävänä mm. ravintola Holvarin seinillä Helsingissä.

Alfred kuului siihen Muinaistieteellisen toimikunnan ja sen seuraajan Museoviraston tutkijapolveen, jolle tunti- ja minuuttiviisari eivät sanelleet työpäivän pituutta. Tulosta syntyi yhtä hyvin virka-aikana kuin sen jälkeenkin illalla ja viikonloppuisin. Kohteeseen ja sitä hallitsevaan isäntäväkeen oli aikaa tutustua. Joviaalilla hahmollaan ja avoimella luonteellaan Alfred sai nopeasti juronkin isäntäväen pehmenemään. Se ei kuitenkaan estänyt sitä, etteikö matkoilla olisi sattunut myös monenlaisia kummeluksia, kuten voimme muistelmakirjasista lukea.

Kaikkinsa Alfred Kolehmaisella on kestävästi ansiot suomalaisten kansanrakennusten dokumentoijana. Alfred ei kätkenyt tietoaan suppealevikkisiin tieteellisiin sarkoihin, vaan omistautui henkisen pääomansa ja kättensä töiden jakamiseen sellaisia kanavia pitkin, joilla on parempi mahdollisuus saavuttaa tätä tietoa janoava yleisö. Tässä hän onnistui. Ei tarvitse kuin kävellä minkä tahansa kuntamme kirjastoon, niin voi vakuuttua, että Alfredin teokset ovat niitä, jotka puhuttelevat rakennusperinteestä kiinnostunutta yleisöä. Useimmiten kirjat ovat lainassa, jos eivät sattumoisin ole, ne odottavat käytöstä kuluneina hyllyssä seuraavaa tarvitsijaansa.

Suomen Rakennustaiteen seura myönsi syksyllä 2001 Alfred Kolehmaiselle professori Erik Kråkströmin nimeä kantavan puurakennusperinne-palkinnon, joka jaettiin silloin ensimmäistä kertaa.

Teppo Korhonen